

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กนับว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ายิ่งในการพัฒนาประเทศ เป็นกลุ่มเป้าหมาย ที่สำคัญในการวางรากฐานที่มั่นคงให้แก่สังคมในอนาคต เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ที่มีส่วนในการรับผิดชอบต่ออนาคตของสังคมและประเทศชาติในภายหน้า (วรากรณ์ รักวิจิธ, 2533 : 11) ดังนั้นการเริ่มต้นพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนจึงนับว่าเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งในการวางแผนงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ และปลูกฝังลักษณะนิสัยตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็ก ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการเริ่มต้นสร้างคุณภาพให้แก่ประชากรในอนาคต (Dorohenty, 1980 อ้างใน สฤษฎิ์ จันทร์หอม 2536 : 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยทองของชีวิต เพราะเด็กจะมีความเจริญเติบโตมากที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงขนาดของร่างกายอย่างรวดเร็ว และมีพัฒนาการด้านอื่นๆ เกิดขึ้น ประสพการณ์ของเด็ก ทำให้เด็กมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมไปพร้อมๆ กัน

นอกจากนี้เด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ยังเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรค เพราะร่างกายยังอ่อนแอภูมิคุ้มกันโรคต่ำ ต้องได้รับการดูแลอย่างถูกต้องเหมาะสม จึงจะทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย เพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม

การเลี้ยงเด็กให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะเป็นเวลานานกว่าจะเห็นผล โดยปกติแล้วผู้เลี้ยงดูเด็กจะเป็นหน้าที่ของมารดา ซึ่งการปฏิบัติของมารดาต่อทารกนั้น ยากที่จะหาบุคคลใดมาปฏิบัติแทนเสมอเหมือนได้ (สถาพร สุวรรณวิสัย, 2528 : 625-705) เด็กต้องได้รับการตอบสนอง ความต้องการอย่างเหมาะสม ซึ่งแบ่งความต้องการออกเป็น ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ การให้อาหาร การดูแลสุขภาพทั่วๆ ไป การป้องกันโรค การป้องกันอุบัติเหตุ การส่งเสริมพัฒนาการตามวัย ความต้องการทางจิตใจ ได้แก่ การได้รับความรักความอบอุ่น เอาใจใส่ต่อเด็กทำให้เด็กมีความแจ่มใสร่าเริง รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น การเลียนแบบบทบาทของ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้เด็กเข้าใจบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคม

หากผู้เลี้ยงดูเด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็ก จะสามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามวัย ทั้งยังเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านถึงขั้นสูงสุดตามความสามารถ หรือศักยภาพของเด็ก แต่ละคนด้วย (กรรณิการ์ สายสุคนธ์ และ คารณี สายะวัน, 2529 : 36)

นอกจากการพัฒนาของมนุษย์เป็นกระบวนการต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กันทุกด้านจึงจะเป็นผลดีต่อเด็ก ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการฝึกให้เด็กพยายามช่วยเหลือตนเองและช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ จะทำให้เด็กเป็นคนขยันหมั่นเพียรมานะอดทนพยายามฟันฝ่าอุปสรรคได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ถูกฝึกฝน อายุที่เหมาะสมคือช่วงอายุ 2-5 ขวบ จะได้ผลดีที่สุดหากเด็กอายุมากกว่านี้จะไม่ได้อะไร (จรรยา สุวรรณทัต และคณะ, 2530 : 28)

หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (Basic Need) อย่างถูกต้องเหมาะสม จะทำให้เด็กอ่อนแอ สุขภาพไม่ดี มีพัฒนาการไม่เหมาะสมตามวัย เชลล์สมองเจริญเติบโตช้า ไม่สามารถพัฒนาด้านสติปัญญาการเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1981 : 312-314 อ้างใน สฤษฎี จันทร์หอม, 2536 : 14) เชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะพัฒนามตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการด้านสติปัญญา และเชื่อว่าบุคคลปกติที่มีพัฒนาการด้านสติปัญญาไม่ถึงขีดสูงสุดจะมีพัฒนาการด้านจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกัน การเลี้ยงดูเด็กควรระวังอีกเรื่องหนึ่ง คือ การอบรมเลี้ยงดูอาจเกิดการพัฒนาจิตและพฤติกรรมของเด็กในด้านที่ไม่เหมาะสมได้ ถ้ามีการอบรมเลี้ยงดูที่ผิดพลาดขาดความรู้ ขาดความรัก และขาดความเข้าใจ ในความต้องการของเด็กในแต่ละวัยแล้วจะก่อให้เกิดลักษณะที่ไม่เหมาะสมและไม่ต้องการได้ เช่น พฤติกรรมที่แปรปรวน การประพฤติที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน ความก้าวร้าว บุคลิกภาพและจิต ลักษณะที่ไม่เหมาะสมต่างๆ

ประเทศไทยได้มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กโดยได้บรรจุแผนพัฒนาและเยาวชนเข้าไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 มีจุดเน้นการพัฒนาด้านโภชนาการสุขภาพกาย สุขภาพจิต สติปัญญาและความสามารถพื้นฐานด้านสังคมจริยธรรมและวัฒนธรรม รวมทั้งการเตรียมให้มีอาชีพ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) เน้นการสนับสนุนสถาบันครอบครัว ชุมชน ศาสนา เอกชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กเยาวชน โดยร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมประสานงานและประเมินผล พร้อมทั้งร่วมวางแผนวางแนวทางการประสานงาน ลงสู่ระดับภูมิภาคและท้องถิ่น แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) เน้นการพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน เพิ่มคุณภาพการศึกษา ฝึกอาชีพให้เด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับมัธยม ให้การบริการรักษาพยาบาลเมื่อเด็กมีอาการเจ็บป่วยและคุ้มครองเด็กที่มีอยู่ในภาวะยากลำบากเป็นพิเศษ รวมทั้งให้การสนับสนุนเด็กที่มีปัญหาเป็นเลิศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่จะเริ่มใช้ในปี 2540 ก็ได้มีการเน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งด้านคุณภาพการศึกษา และคุณภาพชีวิต ให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาอบรมเลี้ยงดู อย่างถูกต้อง เหมาะสม เจริญเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศและสังคม โดยมีองค์กรต่าง ๆ เข้ามามีบทบาท หน้าที่ รับผิดชอบอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ปัจจุบันสภาพทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเปลี่ยนจากสังคมกสิกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว โดยจะพบว่า มารดาที่เคยมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรและดูแลบ้าน จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว และมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากขึ้น โดยไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในครอบครัวเหมือนแต่ก่อน ทำให้บทบาทในการเลี้ยงดูเด็กลดน้อยลง และมารดามักหาผู้ที่ทำหน้าที่แทนโดยเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กช่วยเหลือแบ่งเบาภาระ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดีก็คือ ยาย (ศิริจันทร์ ชัชวรัตน์, 2534 : 8-9) นอกจากนี้ สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก ยังพบว่าวัฒนธรรมไทยซึ่งมีมาตั้งแต่ดั้งเดิม สตรีเมื่อใกล้คลอดมักจะได้รับการดูแลจากผู้มีประสบการณ์ในการคลอด และการเลี้ยงดูเด็กมาก่อนโดยเฉพาะยายและย่า ทำให้ยายและย่ามีบทบาทตั้งแต่เตรียมการคลอด การดูแลมารดา และเด็กหลังคลอด ในช่วงระยะเวลาหนึ่งทำให้เกิดความผูกพัน และความไว้วางใจในการเลี้ยงดูเด็ก เพราะฉะนั้นมารดาที่ออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน มักไว้วางใจที่จะให้ยายหรือย่าเลี้ยงดูเด็ก เพราะถือว่ายายและย่าย่อมรักและเอาใจใส่หลานยิ่งกว่าคนอื่น ๆ ตลอดทั้งยังมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กมาแล้วเป็นอย่างดี (ละม้ายมาศ สรศักดิ์ และจรรยา สุวรรณทัต, 2510 : 66-67)

การเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับความรู้จากความเชื่อและประสบการณ์ในชีวิตของตนเอง โดยถ่ายทอดต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ซึ่งพฤติกรรมการดูแลเด็กมักจะ เป็นไปตามการรับรู้และความเชื่อแบบดั้งเดิม ธรรมชาติของผู้สูงอายุมักมีการเปลี่ยนแปลง มีความเชื่อแบบใดก็มักแสดงพฤติกรรมเหล่านั้น “ที่เลี้ยงมาจนโต ๆ อยู่นี้ก็เลี้ยงแบบนี้” ดังนั้นการเลี้ยงดูเด็กให้มีการพัฒนาการเหมาะสมตามวัย ตามเกณฑ์ของการสาธารณสุขในกรณีที่เด็กอยู่ในความดูแลของผู้สูงอายุจึงมักพบกับปัญหาอุปสรรคอยู่เสมอ ทั้งในด้านของความเชื่อเดิม ประสบการณ์ชีวิต และความพร้อมในการรับรู้ทางสาธารณสุขแผนใหม่

แม้ว่าวิทยาการสมัยใหม่จะช่วยให้บิดามารดามีแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีคุณภาพเพียงใดก็ตาม หากบิดามารดาไม่ได้อยู่กับบุตร โดยเฉพาะครอบครัวที่มีการอพยพแรงงาน ทั้งให้บุตรอยู่ในความดูแลของปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งมักจะดูแลเด็กตามความเชื่อและประสบการณ์ของตนเองที่ผ่านมา ซึ่งบางอย่างก็เป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เด็กขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาเท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในเขตเมือง เพราะตัวผู้สูงอายุเองมีสุขภาพที่เริ่มถดถอย ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ความคิด ความจำ ผู้สูงอายุควรใช้เวลาในการดูแลสุขภาพของตนเองให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ใช้งานได้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ผู้สูงอายุต้องมารับภาระในการเลี้ยงดูหลาน ซึ่งอยู่ในวัยที่กำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมีพัฒนาการด้านเคลื่อนไหว ด้านสติปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุและเด็กอยู่ในภาวะเครียด เด็กที่ซนมาก ๆ มักถูกผู้สูงอายุคว่ำว่ากล่าว ซึ่งอีริกสัน (Erickson) (อีริกสัน อ้างใน สุชา จันทรเฒ, 2527 : 35) กล่าวว่า เด็กที่ถูกคว่ำว่ากล่าวมาก ๆ จะทำให้เด็กไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เด็กจะได้รับอิทธิพลจากผู้เลี้ยงดู ทำให้เด็กมีพื้นฐานทางอารมณ์ต่างกัน เด็กเลี้ยงง่าย โตเร็ว ขี้ม่าย มักทำให้ผู้เลี้ยงรู้สึกพอใจในการเลี้ยงดู ซึ่งเป็นผลทำให้เด็กมีความมั่นคงในอารมณ์ ตรงกันข้ามกับเด็กเลี้ยงยาก ร้องไห้เก่ง มักสร้างปัญหาให้กับคนเลี้ยง ทำให้เลี้ยงอย่างขอไปที จึงสร้างความคับข้องใจแก่เด็ก วิถีเลี้ยงเด็กจึงขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้เลี้ยงดูด้วย

ในสังคมชนบทเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เดิมหน้าที่ในการเลี้ยงดูเด็กเป็นหน้าที่ของมารดา บิดามีหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้สูงอายุมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำอยู่ห่าง ๆ หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ ประชาชนวัยแรงงานมีการอพยพไปทำงานในท้องถิ่นอื่น ซึ่งเป็นการอพยพชั่วคราวและการอพยพถาวร บางครอบครัวจะนำเด็กไปด้วย บางครอบครัวยังไม่แน่ใจในความสะดวกปลอดภัยที่จะนำเด็กไปด้วย จะทิ้งเด็กไว้ให้ผู้สูงอายุที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย ดูแล จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญเพราะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง เป็นศูนย์กลางการศึกษาเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและวิทยาลัยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นที่ตั้งของส่วนราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค นอกจากนั้นจังหวัดขอนแก่นยังเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมมากถึง 4,080 แห่ง (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น, 2537 : 1-3) ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมอย่างเห็นได้ชัดเจน

อำเภอภูเวียง เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ประมาณ 550,000 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ทำให้ดินไม่อุ้มน้ำ ทำนาได้เฉพาะฤดูฝน มีเนื้อที่ทำนาเพียง 184,042 ไร่ ทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภคของประชาชนในเขตอำเภอภูเวียง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอภูเวียงมีการอพยพย้ายถิ่นมาจากจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด และขอนแก่น (ประวัติอำเภอภูเวียงใน

บรรยายสรุปอำเภอภูเวียงปี, 2538 : 3) ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกที่ป่าสงวน ซึ่งเขตอำเภอภูเวียงมีพื้นที่ป่าสงวนถึง 7 แห่ง มีพื้นที่มากถึง 218,162 ไร่ (สำนักงานสถิติจังหวัดขอนแก่น, 2537 : 20)

จากสภาพดังกล่าวทำให้ประชาชนในเขตอำเภอภูเวียง เกิดปัญหาการอพยพแรงงาน หลังฤดูเก็บเกี่ยว เพื่อหารายได้ตอบสนองความต้องการ พื้นฐานของชีวิต จากการสำรวจสถานการณ์ แรงงานในจังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2537 พบว่าอำเภอภูเวียงเป็นอำเภอที่มีประชาชนอพยพแรงงานมากที่สุด คือ มีผู้อพยพแรงงาน 10,936 คน (เอกสารสถานการณ์การอบรมแรงงานในจังหวัดขอนแก่น ปี 2537 : 7) ปัญหาที่ตามมาที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การทิ้งให้ผู้สูงอายุ และเด็กอยู่ในชนบทตามลำพัง จากข้อมูลพื้นฐานของอำเภอภูเวียง อำเภอภูเวียงมีผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป 4,785 คน และมีเด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี จำนวน 5,818 คน จากการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ที่เลี้ยงดูเด็กตั้งแต่อายุแรกเกิดถึง 5 ปี และบิดา-มารดาที่มีการอพยพแรงงานนานกว่า 3 เดือน ใน 1 ปี โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีหมู่บ้านทั้งหมด 136 หมู่บ้านได้รับการตอบแบบสำรวจกลับเป็นจำนวน 112 หมู่บ้าน คิดเป็น 82.35 % พบว่ามีผู้สูงอายุที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปรับผิดชอบเลี้ยงดูหลานอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี จำนวน 523 คน รับผิดชอบเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี จำนวน 613 คน แสดงว่าผู้สูงอายุ จำนวนหนึ่งต้องรับผิดชอบดูแลเด็กอายุ 0-5 ปี มากกว่า 1 คน จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กกลุ่มนี้ จากสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของโรงพยาบาลภูเวียง และสาธารณสุขอำเภอภูเวียงประจำปีงบประมาณ 2538 พบว่า มีการขาดสารอาหารค่อนข้างสูง คือมีเด็กขาดสารอาหาร ระดับ 1 จำนวน 1,274 คน ขาดสารอาหารระดับ 2 จำนวน 45 คน ส่วนเครื่องชี้วัดคุณภาพของสุขภาพของเด็กคือการเจ็บป่วยปรากฏว่าเด็กทั้ง 5,818 คน ในปี 2538 มีการเจ็บป่วย 1,054 คน เสียเวลาในการรักษานาน 1,468 วัน เสียค่าใช้จ่ายในการรักษานานทั้งสิ้น 207,283 บาท ในการให้บริการภูมิคุ้มกันโรค พบว่าเด็กได้รับวัคซีน บีซีจี 94 % ซึ่งเป็นการครอบคลุมที่ค่อนข้างสูงแต่พบว่า การให้วัคซีนป้องกันโรคหัดยังค่อนข้างต่ำ คือ 64 % (สรุปผลงานประจำปีโรงพยาบาลภูเวียง, 2538 : 15-19 สรุปผลงานประจำปีสาธารณสุขอำเภอภูเวียง, 2538 : 6) แสดงให้เห็นว่าประชากรในกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี และผู้สูงอายุ ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสุขภาพกว่าคนอื่น ควรได้รับการแก้ไขปัญหามีแนวทางในการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ และได้รับการสนับสนุนให้แสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมอย่างถูกต้อง เหมาะสมตามความเป็นจริง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งสองกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมและการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุและศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมและการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมและการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุ เพื่อให้เข้าใจลักษณะทั่ว ๆ ไปของผู้สูงอายุ การรับรู้เรื่องการเลี้ยงดู

เด็กของผู้สูงอายุ พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอภูเวียง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสุขภาพเด็กและผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพของเด็ก และผู้สูงอายุ รวมทั้งเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่องการเลี้ยงดูเด็ก การส่งเสริมสุขภาพเด็ก และการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1.2.1 ศึกษา ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะการรับรู้ การสนับสนุนทางสังคม แหล่งความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก คุณลักษณะของครอบครัวของผู้สูงอายุ

1.2.2 ศึกษา พฤติกรรม การเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี ของผู้สูงอายุ

1.2.3 ศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี ของผู้สูงอายุ

1.2.4 ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี ของผู้สูงอายุ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุของอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป และรับผิดชอบดูแลเด็กที่มีอายุ 0-5 ปี ซึ่งบิดา-มารดาได้อพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่น เป็นเวลามากกว่า 3 เดือนต่อปี

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในลักษณะทั่วไป และลักษณะการรับรู้ของผู้สูงอายุ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.4.2 ทำให้ทราบพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี ของผู้สูงอายุ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.4.3 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก และปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุ

1.4.4 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการวางแผนให้บริการด้านสุขภาพแก่กลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุ

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1.5.1 การเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสมในเรื่อง โภชนาการ การดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค การป้องกันอุบัติเหตุ การส่งเสริมพัฒนาการ และการเสริมสร้างคุณลักษณะของเด็กไทย

1.5.2 เด็ก หมายถึง เด็กที่มีอายุอยู่ในช่วงแรกเกิดถึง 5 ปี และเป็นเด็กที่บิดา-มารดา มีการอพยพแรงงาน โดยทำให้เด็กอยู่ในความรับผิดชอบของผู้สูงอายุอย่างน้อย 3 เดือนขึ้นไป

1.5.3 ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยรับภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี ขณะที่พ่อ - แม่มีการอพยพแรงงาน

1.5.4 ครอบครัวที่มีการอพยพแรงงาน หมายถึง การอพยพแรงงานทั้งสามีและภรรยา เป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือนขึ้นไปภายในระยะเวลา 1 ปี

1.5.5 ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ในการเลี้ยงดูเด็กอายุ 50 ปี

1.5.6 ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การเคยปฏิบัติหน้าที่ในการเลี้ยงดูเด็ก โดย การมีบุตรของตนเอง การที่เคยเลี้ยงน้อง เลี้ยงหลาน หรือเคยรับจ้างเลี้ยงดูเด็ก หรือเคยเป็น พี่เลี้ยงในศูนย์เลี้ยงเด็ก

1.5.7 การฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การมีประสบการณ์ในการได้รับความรู้เรื่อง การเลี้ยงดูเด็ก ในการอบรมแม่ตัวอย่าง อบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อบรมหลักสูตรผดุงครรภ์โบราณ อบรมหลักสูตรพี่เลี้ยงเด็กเล็กของกรมพัฒนาชุมชน หรือ กระทรวงสาธารณสุข

1.5.8 การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเคยปฏิบัติหน้าที่ อาสาสมัคร ที่ต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กแก่ประชาชนในเขตรับผิดชอบ เคยเป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นผดุงครรภ์โบราณ หรือเป็นแม่ตัวอย่าง

1.5.9 การรับรู้ หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก ประกอบไปด้วยการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการเลี้ยงดูเด็ก การรับรู้ภาวะสุขภาพของเด็ก การรับรู้ประโยชน์ของการเลี้ยงดูเด็ก การรับรู้ปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงดูเด็ก

1.5.10 การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การได้รับการตอบสนองความต้องการจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม โดยมีความต้องการตอบสนอง 5 ด้านคือ การตอบสนองด้าน อารมณ์ การตอบสนองด้านการยอมรับ การตอบสนองความต้องการในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของ

สังคม การตอบสนองด้านข้อมูลข่าวสาร การตอบสนองด้านการได้รับความช่วยเหลือ เป็นสิ่งของ เงิน และ แรงงาน

1.5.11 แหล่งความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง แหล่งความรู้จาก บุคคลหรือ สื่อต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลเรื่องการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี

1.5.12 คุณลักษณะของครอบครัว หมายถึง ลักษณะครอบครัว จำนวนสมาชิกใน ครอบครัว รายได้ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว และการให้ความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูเด็ก ของสมาชิกในครอบครัว

1) ลักษณะครอบครัว หมายถึง ลักษณะการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น

ก. ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยผู้สูงอายุกับเด็ก

ข. ครอบครัวกระเจา หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ เด็ก และบุคคลอื่น ๆ ร่วมอยู่ในครอบครัวด้วย

2) จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกทุกคนที่อยู่ใน ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี

3) รายได้ของครอบครัว หมายถึง รายได้จากการประกอบอาชีพของทุกคน ในครอบครัวรวมกัน รวมทั้งรายได้ที่บิดา มารดาเด็ก ส่งมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก

4) การให้ความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การที่สมาชิกคนอื่น ๆ ที่ร่วมอยู่ในครอบครัวช่วยเหลือผู้สูงอายุในการเลี้ยงดูเด็ก ช่วยดูแลเมื่อเจ็บป่วย รวมทั้งช่วยพา เด็กไปรับบริการตรวจสุขภาพ และฉีดวัคซีน

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.6.1 ผู้สูงอายุในกลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็ก สอดคล้องกับ ข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถาม

1.6.2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กยังมีปัจจัยอีกหลายประการ แต่ผู้วิจัย ได้นำมาศึกษาเฉพาะ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยการรับรู้ การสนับสนุนทางสังคม แหล่งความรู้ เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก คุณลักษณะครอบครัวของผู้สูงอายุ เท่านั้น

1.6.3 การศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของผู้สูงอายุ ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง แต่เพื่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ตามหลักสถิติขั้นสูง จึงมีความจำเป็นต้องนำพฤติกรรมของผู้สูงอายุมาจัดเป็นกลุ่ม ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นบุคลากรสาธารณสุข จึงได้ ใช้เกณฑ์การเลี้ยงดูเด็กของ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข มาเป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งกลุ่ม ของพฤติกรรม